

STATENS HISTORISKA MUSEER

SAMT ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN

FoU-program

för Statens historiska museer 2016–2019

Inledning.....	2
Forskning vid Statens historiska museer.....	2
Kunskapsteman 2016–2019	4
Vår forskningsmiljö.....	6

Bilaga: Riktlinjer för beredning av forsknings- och utvecklingsprojekt inom Arkeologerna

STATENS HISTORISKA MUSEER

SAMT ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN

Inledning

Statens historiska museer (SHMM) har ett program för forskning och utveckling (FoU). Programmet fungerar som en ram för myndighetens arbete med *forskning och forskningsdriven utveckling*. Programmet beskriver organisation, arbetssätt och tre särskilt prioriterade teman för arbetet. För varje FoU-projekt upprättas en särskild forskningsplan.

SHMM består av Statens historiska museum (SHM), Kungl. Myntkabinettet (KMK) och Arkeologerna. SHMM har till uppgift att främja kunskapen om och intresset för Sveriges historia och att bevara och utveckla det kulturarv som myndigheten förvaltar. SHM:s verksamhetsområde är Sveriges historia, byggd på det arkeologiska materialet, samt kyrklig konsthistoria. KMK:s verksamhetsområde är svensk penning- och finanshistoria samt medaljkonst. Arkeologernas uppgift är att bedriva arkeologisk uppdragsverksamhet.

Forskning

Systematisk verksamhet för att öka det samlade vetandet och att utnyttja detta vetande för nya användningsområden. En forskare fördjupar sig i ett ämne, försöker förstå hur saker och ting hänger ihop och försöker finna lösningar på problem (Forskning.se).

Utvecklingsarbete

Att systematiskt och metodiskt använda forskningsresultat, vetenskaplig kunskap och nya idéer för att utveckla nya eller förbättrade produkter, system, processer eller metoder (Forskning.se).

Forskning vid Statens historiska museer

SHMM står för en stark kunskapstradition. Kring 1800-talets mitt formades arkeologin och numismatiken som moderna vetenskapliga fält i Sverige vid Historiska museet och Kungl. Myntkabinettet och även konstvetenskapen har haft en viktig roll. Forskningen vid museerna var länge central i det svenska forskningslandskapet. Även uppdragsarkeologin har alltid haft en tydlig vetenskaplig profil.

Enligt myndighetens instruktion har SHMM bland annat till uppgift att vetenskapligt bearbeta sina samlingar samt att verka för ökad kunskap grundat på forskning och samverkan med andra. Under senare år har nya satsningar gjorts på forskning och utveckling inom myndigheten. SHMM har skapat en verksamhet där forsknings- och utvecklingsprojekt med stöd av externa finansiärer kunnat initieras för att verka med museerna som plattform. Forskning och utvecklingsarbete bedrivs också inom den uppdragsarkeologiska verksamheten och all arkeologi är del av en samhällelig kunskapsprocess kring det förflutna. Statens historiska museers samlingar är även en viktig infrastruktur för forskning och kunskapsbyggnad kring äldre tiders historia.

Under senare år har större projekt vid myndighetens museer bland annat genomförts kring Historiska museets egen historia, vikingatidens Birka, historisk arkeologi, moderna anatomiska samlingar, om stenåldersplatsen Alvastra påbyggnad, om

STATENS HISTORISKA MUSEER

SAMT ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN

museernas jämställdhetsarbete samt kring moderna kulturarvsprocesser och publik arkeologi. Inom Arkeologerna pågår en rad stora uppdragsprojekt med omfattande forskningsinslag. Betydande nya projekt och satsningar har påbörjats vid såväl museerna som inom Arkeologerna med en tidshorisont av flera år framöver.

SHMM:s övergripande mål för FoU-verksamheten är att bedriva angelägen forskning och utveckling av hög kvalitet som bidrar till att uppfylla myndighetens instruktion att verka för ökad kunskap grundat på forskning och samverkan med andra.

SHMM:s forskningsmiljö karakteriseras av en samlings- och praktisknära kulturarvsforskning som ofta innefattar direkta utvecklingsinsatser relaterade till verksamhetens olika praktiska sammanhang och processer. Denna forskningsmiljö och verksamhet är ett komplement och ett unikt bidrag till det större humanistiska forskningslandskapet i Sverige. SHMM ska dels generera forskning och utveckling genom att som huvudman driva egna projekt, dels som en del av forskningens infrastruktur bidra med ändamålsenligt stöd för andras forskning.

SHMM arbetar både med forskning och med utvecklingsarbete. Forskning är att systematiskt söka ny kunskap eller nya sätt att använda kunskap som redan finns. Att sökandet är systematiskt innebär att arbetet följer en plan och dokumenteras, vilket gör att resultaten kan kontrolleras. Forskning i strikt mening utförs av forskarutbildade personer eller inom ramen för forskarutbildning. Utvecklingsarbete är att tillämpa och använda nya kunskaper. Utvecklingsarbete kan utföras av den som har tillräcklig kompetens för uppgiften. FoU-arbetet vid SHMM är projektbaserat och innefattar projekt som är både forsknings- och utvecklingsarbete. Projekten kan vara antingen renodlade forsknings- eller utvecklingsprojekt eller så kan det vara projekt med inslag av båda dessa slags arbete.

Arbete som faller inom FoU-verksamheten ska ha en tydlig relevans för och koppling till övrig verksamhet och ska bedrivas i avgränsad form, företrädesvis som projekt. Projekten ska:

- inbegripa forskning och/eller implementering av forskningsresultat
- formuleras forskningsmässigt och uppfylla gängse kvalitetskriterier på ett sådant sätt att de internt och gentemot omvärlden kan presenteras som FoU-verksamhet
- ha av myndighetschefen eller av chefen för Arkeologerna beslutade planer som då de erhållit finansiering ska tillgängliggöras på SHMM:s webbplats

FoU-projekt inom myndighetens museer ska uppfylla de ovanstående punkterna samt dessutom av myndighetschefen ha beslutats vara FoU-projekt.

Samordning av och stöd till FoU-verksamhet är en del av de övergripande myndighetsfunktionerna. Inom *Arkeologerna* finns en särskild FoU-beredningsgrupp där forskningschefen ingår och en särskild, beslutad beredningsordning (se bilaga). FoU-projekt inom Arkeologerna ska uppfylla de ovanstående punkterna samt dessutom vara godkända av FoU-beredningsgruppen inom Arkeologerna. Avgränsade delar av större uppdragsprojekt med en tydlig forskningsinriktning kan betraktas som FoU-arbete och det kan även projekt som söker medel hos gängse forskningsfinansiärer. FoU-projekt inom Arkeologerna kan på olika sätt komma att associeras till och kommuniceras genom SHMM:s gemensamma forskningsmiljö.

Kunskapsteman 2016–2019

SHMM ska i sin kunskapsuppbyggnad och FoU-verksamhet förhålla sig till globala och nationella förändringsprocesser, till utvecklingen inom kärnämnen arkeologi, numismatik och konsthistoria liksom till det ökande behovet av kunskap och utvecklingsarbete med utgångspunkt i kompletterande fält inom kulturarv och kulturhistoria som till exempel museologi, historia, ekonomisk historia, idéhistoria, pedagogik, didaktik samt även naturvetenskapliga ämnen. Det finns ett tydligt behov av forskning som analyserar globaliseringens och mångfaldsperspektivens konsekvenser för historieskrivning, historiebruk och museiverksamhet.

Forsknings- och utvecklingsarbetet ska de närmaste åren bedrivas med ledning av tre olika kunskapsteman. *Avsikten med dessa är inte att de ska fungera styrande för den forskning som formuleras i arkeologiska anbud*, även om temana kan komma till användning även där. Temana gäller i första hand projekt och forskningsuppgifter som kan formuleras fristående från eller i anslutning till uppdragsprojekt. De tre temana är:

- Samhällsrelevant arkeologi
- Levande samlingar
- Kommunikation och publik

Temana ska inte fungera ömsesidigt uteslutande utan tvärtom ska projekt som relaterar till eller hämtar sitt innehåll från flera teman eller på tvärs av temana uppmuntras.

Temat **Samhällsrelevant arkeologi** handlar om att utveckla arkeologins betydelse i relation till samtida förändringsprocesser, utmaningar och kunskapsbehov. Vi vill att arkeologin i högre grad ska bli en samhällsresurs genom att ge perspektiv på och ökad förståelse för den långa historiens komplexitet och mångfald. Detta kan ske genom att i ökad grad knyta

STATENS HISTORISKA MUSEER

SAMT ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN

enskilda projekt, platser och fyndmaterial till större historiska frågor och sammanhang både geografiskt och perspektivmässigt. Till exempel kan det handla om klimat- och miljöförändringar, hälsa, migration, urbanisering och konsumtion i en överregional eller internationell kontext.

Temat handlar om att utveckla arkeologins kunskapsprocesser och arbetsformer där målet är att syntetisera kunskap och att arbeta med stora berättelser. Det kan bland annat innebära bredare tvärvetenskapliga arbetssätt och innovativa samarbeten. Arbetet handlar också om en metodutveckling inom den arkeologiska processen kring exempelvis undersökningsmetodik, dokumentation och visualisering för att kvalitetshöja, effektivisera och bättre kunna kommunicera uppdragsarkeologins resultat.

På sista tiden har till exempel ett projekt kring digerdöden, utgående från arkeologiska, osteologiska och paleoekologiska material, gett nya perspektiv på en stor historisk fråga. Projektet har också relaterat till aktuella frågor om epidemier, klimat och samhällsförändringar. En utveckling som påverkat uppdragsarkeologin i grunden är skapandet av det digitala dokumentationssystemet Intrasis.

Temat **Levande samlingar** utgår från behov av att främja bevarandet, användningen samt utvecklingen av myndighetens samlingar, där inte minst ny digital teknik har en viktig funktion. Temat ska kunna fungera i relation till myndighetens nya insamlingspolicy (2015) där ett samlande relaterat till frågor om bland annat identitet, samhällsprocesser och senare tidsperioder lyfts fram. Temat kan också handla om frågor knutna till insamling och föremålens laddning med mening i den uppdragsarkeologiska processen. Avsikten med temat är att bland annat finna nya sätt att tänka kring digital förmedling av kulturhistoriska samlingar där informationen från mer traditionellt katalogiseringsarbete av museets samlingar sätts i en vidare kontext.

De senaste åren har större projekt drivits om bland annat stenåldersmaterialet från Alvastra pålbyggnad, vikingatidens Birka, kung Magnus Erikssons myntning under 1300-talet. Större nya och samlingsanknutna projekt om bland annat stenåldersplatsen Alvastra, medeltida helgonkult, äldre samlingar av samiska föremål och ny insamling av material från romska bosättningar sträcker sig in i den redan överblickbara framtiden.

Projekten kommer i samverkan med ett kommande nytt digitalt samlingssystem att skapa en utvidgad tillgänglighet som skapar möjligheter för pluralistiska perspektiv och där de narrativa egenskaper som finns i digitala medier används för att främja en mer mångfacetterad och dynamisk historieskrivning. Genom temat vill SHMM väcka nya frågor och göra materialen mer relevanta och intressanta för fler människor –

såväl för specialister som för en intresserad allmänhet. Inom temat är perspektiv kring kulturarvets rörelser och globala karaktär i det förflutna liksom kulturarvsarbetets globalisering i samtiden fortsatt viktiga.

Temat **Kommunikation och publik** relaterar till SHMM:s behov av kunskapsuppbyggnad och utforskande arbete kring gestaltning, samarbeten och samskapande samt hur kommunikationsformer kan utvecklas. Arbetet bör kopplas till frågor om lärandemål, historiemedvetande och historiebruk. Därför fokuseras både på teoretisk forskning och på praktisk metodutveckling. De teoretiska perspektiven ska gärna utgå ifrån normkritik, identitetsfrågor, mänskliga rättigheter och representationsfrågor.

Metodutvecklingen kan ske i samband med utställningar, utgrävningar, programverksamhet, lärande och kommunikation, inklusive digitala miljöer. SHMM vill utveckla formerna för samverkan och medskapande med olika aktörer, brukare och organisationer såväl i museimiljön som i lokalsamhället. Arbetet kan handla om samspelet mellan olika kulturarvs-, konst- och medieformer, om kuratoriella praktiker och om användarnas lärande. Det är också angeläget med en fortsatt utveckling av former och metoder för publik arkeologi.

Under senare år har bland annat projekt bedrivits kring publik arkeologi och om museets närvaro i samhället utanför museibygnaden, om arbete med effektmål enligt Generic Learning Outcomes och om fördjupade kunskaper om lärande och drivkrafter enligt metoden med kultursegmentering. Flera större uppdragsarkeologiska projekt, till exempel i Motala, Kalmar, Gamla Uppsala och Nya Lödöse, har under senare år utvecklat formerna för en ökad interaktion.

Vår forskningsmiljö

SHMM eftersträvar en god forskarmiljö som kännetecknas av inspirerande villkor för forsknings- och utvecklingsarbete. Att miljön innefattar såväl kvalificerad forskning som utvecklingsarbete på ledande nivå inom kulturarvssektorn kring perspektiv, publikarbete och kommunikation är speciellt för SHMM och en viktig tillgång för myndigheten. Det unika med SHMM:s forskningsmiljö är den samlings- och praktikinära kulturarvsforskningen som ofta innefattar direkta utvecklingsinsatser relaterade till verksamhetens olika praktiska sammanhang och processer. Inom SHMM finns också ett stort antal disputerade medarbetare som berikar myndighetens kunskapsmiljö.

FoU-verksamheten samordnas myndighetsövergripande. Som forskare eller utvecklare i vår miljö finns en nära tillgång till publika kommunikationskanaler, till

STATENS HISTORISKA MUSEER

SAMT ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN

museernas samlingar och till medarbetare med hög kompetens kring publik kommunikation, förvaltning och kunskapsarbete kring kulturarv. Forskningen vid SHMM ska i hög utsträckning bedrivas i samverkan med universitet, högskolor eller utvecklingsinstitutioner av olika slag i Sverige såväl som internationellt.

Vid myndigheten bildas en forskargrupp av de anställda inom museerna som arbetar till 50 % eller mer med FoU-verksamhet samt i tillämpliga fall av personer från associerade projekt inom den arkeologiska uppdragsverksamheten. Gruppen har ett gemensamt informationsutbyte, seminarieverksamhet, diskussioner och studiebesök som ett stöd för kunskapsarbetet. Forskargruppen är också en plattform för kommunikation och presentation på bland annat myndighetens hemsidor av enskilda forskare och av de projekt som drivs.

Forskare/projektledare ansvarar för

- Planera genomförandet av projekt inom ramen för bemanning, ekonomi och tidsplan
- Arbetsleda projektmedarbetare inom ramen för projektets plan
- Presentera projektets arbete löpande, internt och externt
- Uppföljning gentemot närmast ansvarig chef

Forskningschefen ansvarar för

- Uppföljning av FoU-programmet, årlig verksamhetsplan (VP), årsredovisning (ÅR) och arbetet med målen för FoU i SHMM:s strategiska förändringsplan
- Föredragning för myndighetschefen i FoU-ärenden
- Presentation och nätverkande, driva hemsidan och skriftserien
- Stödja projektskapande, ansökningar, publikationer samt projektens samordning med andra arbetsprocesser.
- Leda och sammankalla forskargruppen

Avdelnings- respektive region-/enhetschefer ansvarar för

- Personalansvar, allokering av personalresurser, arbetsmiljöansvar
- Dialogpartner i innehållsarbetet

Myndighetschef

- Ytterst ansvarig för verksamheten, fattar beslut i alla strategiska frågor kring FoU. Ansvarig utgivare för myndighetens skrift- och rapportserier inom museiverksamheten.

Beredning av FoU-projekt

Förslag till projekt som ska bedrivas vid SHMM kan komma såväl utifrån som inifrån organisationen. För att garantera kvaliteten samt myndighetens kapacitet och vilja att vara huvudman för FoU-projekt ska projekt som söker forsknings- eller

STATENS HISTORISKA MUSEER

SAMT ARKEOLOGISKA UPPDRAGSVERKSAMHETEN

utvecklingsmedel i SHMM:s namn vara föremål för ett beredningsarbete som avslutas med ett beslut av myndighetschefen eller av chefen för Arkeologerna.

Inom verksamheten vid SHMM:s museer gäller att projektförslag först ska beredas genom presentation för och avstämning med närmaste chef innan de presenteras för forskningschefen. Denne ser till att föreslagna projekt har tillräckliga planunderlag för beslut om de bör drivas med SHMM som huvudman eller inte. Forskningschefen ska i beredningen samråda med närmast ansvarig chef. Nya projekt ska efter beredning föredras för myndighetschefen. I samband med beredningen ska frågor kring rättigheter till material och verk som produceras inom projekt klargöras. Avtal kring rättigheter upprättas i förekommande fall innan projektstart. Inom avdelningen Arkeologerna gäller en särskild beredningsordning (se bilaga).

SHMM som arbetsplats

Externt finansierade forskare som förlägger projekt till SHMM får fasta arbetsplatser och kan disponera exempelvis IT-resurser, kontorsmaterial, e-postadress, administrativt stöd, mötes- och konferenslokaler på samma villkor som annan personal. Museimiljön erbjuder dessutom goda möjligheter till publik kommunikation av arbetet liksom tillgång till museernas omfattande samlingar som är en viktig infrastruktur för forskning och utveckling. Projekt ska söka bidrag till samtliga projektkostnader samt overhead-kostnader.

Kopplingarna mellan FoU-projekt och annat arbete vid myndigheten ska fungera ömsesidigt stärkande genom exempelvis kontinuerliga presentationer, seminarier, deltagande i programverksamhet, perspektiv- och inriktningsdiskussioner, utställningsprojekt, textproduktion samt informations- och samlingsutveckling.

Bilaga. Riktlinjer för beredning av forsknings- och utvecklingsprojekt inom Arkeologerna, Statens historiska museer

Arbetet med forskning och utveckling (FoU) inom Statens historiska museer (SHMM) samordnas myndighetsövergripande. Arbetets inriktning regleras av ett forsknings- och utvecklingsprogram. Följande riktlinjer gäller för beredningen av FoU-projekt inom Arkeologerna, Statens historiska museer.

FoU-projekt inom Arkeologerna hanteras enligt ett särskilt beredningssystem. Beredningsgruppen utgörs av Héléne Borna-Ahlkvist (regional kontaktperson för kontoren i Lund och Mölndal), Peter Carelli (regional kontaktperson för kontoren i Linköping och Stockholm/Uppsala) samt Fredrik Svanberg (forskningschef vid SHMM). Beredningen av FoU-projekt, det vill säga projekt av forskningskaraktär utanför KML-systemet, gäller ansökningar större än 75 tkr. Vid lägre belopp handläggs och beslutas dessa av respektive regionchef/enhetschef. Alla ansökningar och beviljade projekt meddelas dock FoU-beredningsgruppen.

Associerade KML-projekt

Merparten av de KML-projekt som bedrivs av Arkeologerna präglas av en forskningsliknande process med kunskapsuppbyggnad som mål. Med FoU-arbete avser vi projekt, eller delar av större projekt, som inbegriper mycket tydliga inslag av självständigt, frågestyrt forsknings- och/eller utvecklingsarbete kring breda frågeställningar, företrädesvis så kallade steg 2-arbeten. Arkeologernas FoU-beredningsgrupp avgör, efter godkännande från ansvarig projektledare, vilka projekt, eller delar av projekt, som ska betraktas som FoU-arbete. Alla kostnader förenade med FoU-arbete bärs av projektet ifråga. Dessa projekt kommuniceras dels som ordinarie KML-projekt, dels som FoU-arbete inom SHMM. De kommer därmed att associeras till SHMM:s forskningsmiljö.

Externt finansierade projekt

Vid ansökning för FoU-projekt ska kostnadsberäkning ske på ensartat sätt. Om det inte är möjligt att använda fastställd taxa ska lönekostnaden beräknas enligt följande formel: lön (avrundad uppåt med marginal för årlig lönerrevision) + lönekostnadspåslag (LKP) 55 % + intern overhead (OH) om minst 50 %. Avvikelser från denna generaliserade beräkningsgrund måste godkännas av chefen för Arkeologerna.

Tidsredovisning

FoU-arbete utförs inom ordinarie tjänst. Inga särskilda forskartjänster eller forskarlöner inrättas. FoU-arbetet tidsregistreras i Agresso enligt lämplig tidskod/taxa beroende på uppdragets art och projektets ekonomi. Tidskoden "Övriga tjänster" kan med fördel användas för externfinansierat FoU-arbete. Vid tidsredovisning av externfinansierat FoU-arbete ska mycket stor restriktivitet råda för användande av icke debiterbar tid.

Beredningsprocessen

Beredningsprocessen följer en fastställd ordning. Uppskattad beredningstid för beslut (punkt 6-8) är ca två veckor:

1. Medarbetare med projekttid vänder sig till närmaste chef (regionchef/enhetschef) för att diskutera projektets innehåll, inriktning och ekonomi samt påverkan på andra uppdrag.
2. Regionchef/enhetschef avgör om det är ett verksamhetsrelevant FoU-projekt och/eller hur uppdragssituationen vid Arkeologerna ser ut. Ovan fastställda kontaktpersoner kan tillfrågas för råd.
3. Om projekttidén bedöms som verksamhetsrelevant kan projekttidägaren kontakta forskningschefen vid SHMM för råd och stöd avseende innehåll, inriktning och finansieringsmöjligheter.
4. Ansvarig regionchef/enhetschef beslutar om eventuell tidpott för arbete med ansökan (tid för FoU-ansökan).
5. Ansökan godkänns av ansvarig regionchef/enhetschef.
6. Ansökan skickas till Arkeologernas FoU-beredning.
7. FoU-beredningen ger förslag på beslut till Arkeologernas ledningsgrupp.
8. Formellt beslut fattas av chefen för Arkeologerna, varefter ansökan kan skickas in.
9. Beviljade medel för FoU-projekt hanteras vid respektive region/enhet. Ansvarig är utsedd projektledare.
10. Årlig uppföljning av FoU-projekt sker genom en skriftlig rapport som tillsänds FoU-beredningsgruppen senast den 1 december. I denna sammanfattar projektledaren FoU-projektets innehållsliga resultat, ekonomiska status och eventuell planering för fortsatta insatser.
11. FoU-beredningsgruppen informerar årligen (i december) Arkeologernas ledningsgrupp om den pågående, och planerade, FoU-verksamheten.